

Bortbytingen

Vidskepelsen har alltid varit stor omkring födelse och död. Sven Hinders berättar:

”I Storlavasstugan på Gammelgården står mellan spisen och dörren till kammaren en ”pall”, en lådliknande träbänk med lock för förvaring av en del saker. Bakom den pallen är ett hål ner igenom golvet. När ett barn var nyfött, skulle man innan det var döpt hålla allt tvättvatten och badvattnet från barnet ner igenom hålet, annars kunde någon komma åt att trolla bort barnet, så att man fick en ”bortbyting” i stället, men när barnet var döpt behövde man inte vara rädd för det, utan då kunde tvättvattnet hällas bort utan risk. — Man fick inte släcka elden i spisen heller, utan röken skulle hindra ”oknytt” att komma ner igenom skors-
tenen, ända tills barnet var döpt. I kronskorstenen var tegelstenarna lagda i kors för samma ändamål, eller också hade man något annat sätt att sätta ”kors fö trull”.

När barnet skulle döpas, lades det i en avlång korg av näver eller spån, utsmyckad med näver och granna lappar och med ett handtag på vardera sidan. Barnet bars till kyrkan eller prästen av två faddrar, ”gummor”, och då gällde det att ha någon som man litade på, så inte barnet blev utbytt under den vandringen och synen förvillades på prästen, så att han döpte ett inlindat vedträ eller annat bylte, och det riktiga barnet förblev odöpt och djävulens byte.”

Karl Lärka har hört de gamla berätta om detta:

”Om man hade stått och ”*undrat över*” något man hade sett, innan barnet var fött, så kunde barnet få något fel eller man fick en bortbyting, likaså om elden slocknade i spisen före dopet.

Unghustrun: ”Om den första av Småsäck Annas barn sa de, att gammelgumman hade sopat ögonen fulla på barnet, då hon sopade honom utefter golvet för att se om han var en bortbyting.

— Skulle han ha försvunnit då?

— Tok! Men han skulle ha kommit tillbaka den som var riktig då, ser du. De måste göra en sådan manöver för att bortbytingen skulle försvinna och de skulle få tillbaka den riktiga.

Den gamla: Ja, nog har de fått lida väldigt för sådan galenskap förr.”

— Han blev då inte bortbyting nå, den som Mas Kisti fick ”sud å sjom”.

— ”Sud å sjom?”

— Ja, de skulle buföra från Åsen, men då de kom mitt ut på sjön, hade hon känt att det var tid för henne att föda och barnet kom, men de hade lyckats ta sig tillbaka i land till Björka med sturbåtn, och där hade de visst kunnat ta hand om henne i Lanser-gården, så de andra kunde ta sig till Soll med kreaturen.

— Ja, det var väl din farmor (säger hon åt mej) som sköt ur sig en i en torvströstack borta i Trint-lider i Bråmåbo. — ”Åjj-jäjj uku ställning!” lät det från lidret, där Trint och hans hustru sov i ladan intill. Hust-run vaknade först och trodde att det spökade i lidret, så hon väckte mannen. ”Åj, uken e jän?” hade hon tyckt. — Och jag fick upp jag och in och bädda åt henne i stugan och lägga barnet i ”pallen” och leta fram en kruka brännvin åt dem. De ska ha nå sånt i sej, ser du! — Och sen då det började bli morgon, då bar det av för henne. — ”Vir skum nu full go emat möjtå, ina nån si våss,” sa hon. (Ja, så gick det till, då Skräddar Jöns Larsson, senare Lärka, föddes. Hans mor var på hemväg från Bråmåbo till Rothagen. Hon hade börjat känna ”tiden ute” under arbetet där och skulle skynda hem, orkade aldrig, drog sig längs gårdesgården och till slut in i ett lider, där det fick ske.)

(Övers fr soldmål)

K.L.